

IPAROSODÁS

IMMÁR 800.000 embert foglalkoztató, teljes kapacitással dolgozó gyár-
iparunk elérkezett fejlődésének ahhoz a pontjához, mikor meg kell
fontolni: mit most, merre tovább. Mielőtt ezzel kapcsolatban ipari
feladatainkról csak szólhatnánk is, előbb ezt a két kérdést kell megforgat-
nunk: az iparosodásra törekvés Magyarországon autarkia törekvést jelent-e
és a további iparosítás szükségessége a jelenlegi különleges helyzetből adódik-e
avagy természetes folytatása eddigi munkánknak? Látszólag elvi ügyek,
de magukban hordják iparunk jövőjét. Az első kérdést vád alakjában gyak-
ran felvetették, hol nemzetközi gazdasági kapcsolatok elvi szempontjaiból
kiindulva, hol pedig agrároldalról, féltvén mezőgazdasági kivitelünk behoza-
tali ipari „ellentéit“. A második kérdés jelentősége az, hogy vélt kon-
junktúrára építjük-e tovább az ipart avagy szerves és biztos alapra.

Feleletre elég ennyi: a magyar iparosítás — ha a látszat talán így
mutatja is — nincs rokonságban az autarkiaival. Törekvése ugyan, hogy a
belső szükséglet ellátására mindazt, mit lehet, maga állítsa elő, de szűklátó-
körű cél lenne az, amely ennyivel megelégednék. A hazai piac ellátására
irányuló munka csak alap, mely védettségével módot ad az iparnak me-
gerősödésére. A következő lépésnek a kivitel felé kell irányulnia. Ha ipa-
runk kellően megizmosodott ahhoz, hogy külföldi piacokon megfelelő
eredménnyel dolgozhat, akkor a hazai piacon nyugodtan átengedheti a
behozatalnak ama szükséglet ellátását, melyet önmaga ár vagy minőség
szempontjából nem tud kellően teljesíteni. E folyamat megindulását eléggé
mutatja az a tény, hogy 1933-ban 136,160.000 pengőért, 1938-ban pedig
204,796.000 pengőért szállítottunk külföldre iparcikket. A lehetőségek hatá-
rától — feltéve, hogy a racionális termelés érdekében mindent elkövetünk
— még igen távol állunk. A balkáni és közeli országok beviteli szük-
séglete sokszorosa ennek az értéknek, nem is említve azt, hogy legszebb

sikerünket nyugaton értük el. Adatok tanúsítják azt is, hogy ipari fejlődésünk nem akadályozta az iparcikkek behozatalának. 1933-ban 1733 millió pengőnyi hazai ipari termelés mellett 85 millió pengőért hoztunk be készárukat. 1938-ban ipari termelésünk értéke 3.044.470.000 pengő volt, az iparcikk-behozatal pedig 119 millió pengő fölé emelkedett. Az iparosodás csak átmenetileg jelenti az ipari bevétel megcsappanását, sőt a gazdaságtörténelem tanulságai éppen ellenkező eredményt mutatnak. A magyar ipari gondolat nem autarkias törekvés, hanem egyszerűen szólva gazdasági berendezkedésünk átalakulása.

Nem kevésbé fontos az a kérdés, hogy a további iparosítást szerves okok indokolják-e, vagy pedig csak a jelenlegi különleges helyzet kihasználása szól mellette? Utóbbi feltevésre minden egyéb érvelést megelőzően is határozott nemet kell mondanunk. Dőre gazdaságpolitikus lenne az, ki hatalmas tőkebefektetést, sok munkát és energiát konjunktúrák futóhomokjába ágyazna. További iparosodásunknak a jelenlegi nemzetközi helyzettel semmi összefüggése nincs, ezt szerves okok írják elő. Említsük csak a mezőgazdasági népfelesleg felszívását, amit rövidesen még sürgetőbbé tesz a földreform folytán részben feleslegessé váló agrármunkások tömegének a munkapiacon való jelentkezése. Mi sem jellemzőbb e szempont döntő voltára, mint az, hogy az egyik előkelő német folyóirat, a „Der Deutsche Volkswirt“ a közelmúltban a délkelet-európai országok népesedési ügyével foglalkozván, remedium gyanánt csak a kivándorlást, az iparosítást és a mezőgazdaság intenzívebbé tételét ajánlja. Közülük az utolsót — valószínűleg a német fogyasztópiacra tekintettel is — jelöli meg kivezető útnak. Az intenzívebb mezőgazdasági termelés az eddigi extenzívebb gazdálkodásénál valóban több kezet foglalkoztathat. Vitás sem lehet, hogy az utolsó évtizedekben e téren mulasztottakat sürgősen pótolni kellene. Mindez azonban, különösen a földreform idején, hosszú idő munkája. Szinte szerencse, hogy van már ipari alapunk, mely keretének tágításával alkalmas lehet a munkát kereső népesség befogadására, nehogy a harmadik út, a vércsapoló kivándorlás váljék újból kívánatosá.

A további iparosítást tehát nem „konjunktúra“ indokolja, hanem a magyar élet szerves szükségessége. Talán nem is kell említenünk, hogy iparunk egyik legfőbb biztosítója gazdasági életünk biztonságának, hogy modern hadsereg önálló és független ipar nélkül szinte elképzelhetetlen, hogy az államháztartás egyik legjelentősebb bevételi forrása az ipar közteherviselése, hogy a terményfeleslegek legjobb belföldi fogyasztói az iparban közvetve és közvetlenül foglalkoztatottak. Hozzá kell tennünk mindehhez azt is, hogy az ipari gondolat dinamikus természetű. Megállást, elhatárolt fejlődést iparpolitika nem ismerhet. Ha valamely ország az iparosodás útjára lépett — s ez mindenkor a jobb jövőt, a nemzet vagyosodását jelenti, — akkor céltudatosan kell azon előrehaladni. Ezen az úton a megállás a hanyatlás kezdete.

Mindezek az iparosítást támogató érvek ismertek a szélesebb látókörű szakemberek előtt s az elmúlt év tapasztalatai lassanként felismertették a nagyközönséggel is. Az iparelles hangulat szűnőben van s elvakult embernek kell lennie annak, aki manapság kétségbe vonná az ipar létének jogosultságát és szükségességét.

Ha pedig így áll az ügy, akkor meg kell néznünk a kérdés aktív oldalát is: melyek ipari feladataink? Bizonyos, hogy további iparosításra szükség van, hiszen a fenti érvek, ha nem kimerítőek is, de elég világosan szólnak. Csak hogy az irányt is meg kell jelölni, különben tévelygővé válik az iparpolitika. Korunkban az állami beavatkozás annyira érvényesül, hogy sajnos már az egyéni kezdeményezést is irányítani, sőt gyakran ösztönözni

kell. Ez az egyik feladat. A másik pedig jelenlegi ipari szervezetünk hibáit megvizsgálni, s ezzel egészségesebbé, funkcióinak ellátására alkalmassá tenni.

Az ipar feladata a belső szükséglet ellátása és a kivitelre termelés. Mindkettőt akkor tudja legeredményesebben elvégezni, ha áruját minél olcsóbban bocsáthatja a fogyasztás — legyen az bel- vagy külföldi — rendelkezésére. Az olcsó áru feltétele az olcsó termelés, a kevés üzleti költség, a minél kisebb közteher. Az utóbbival végezhetünk a leggyorsabban. Alig van remény arra, hogy az ipari közterhek mostanában csökkenhessenek, noha tárgyilagosan megállapítható, hogy e tételek az áralakulást eléggé kedvezőtlenül befolyásolják. Vitathatatlan, hogy az államháztartásnak pénzre van szüksége s míg a mezőgazdaság teherbíróképessége nem növekszik, ezt az iparnak s egyéb gazdasági ágaknak kell előteremteniök. Mégis — ha reménytelen is — indokoltnak, szociálisnak s gazdaságosabbnak látszanék, ha az elvehető haszonrész — amennyiben még ilyen van — árcsökkentés formájában a fogyasztó — s így csak közvetve az állam — javára esnék. Ha tehát az eddigi közterhek lebontását nem várhatjuk is, annak az ipari rentabilitást befolyásoló növelésétől egyelőre tartózkodnunk kellene.

A költségek tételei közül csak a személyzeti fizetéseket és kamatterhet említjük itt. Az elsónél megállapítható, hogy iparvállalataink nagy részénél a vezetés létszámában és fizetésben egyaránt túlméretezett. Egy-egy vállalat szinte vízfejűnek látszik, annyi igazgató hemzseg benne. Fejlett ipari országok vállalatai a gyógyításra kedvező példákat adhatnak. Hasonló a helyzet a fizetéseknel. Ha elismerjük is, hogy a vállalat fejlődése igen gyakran a vezetők személyi képességeitől függ, ezeket a képességeket nem egyszer fizetésben túlbecsülték, ami persze az előállított áruk árára is visszahat. Sok felesleges vállalati teher volna ily módon lefaragható. A kamatterhek is elég súlyosan nyomják az árszámításokat. Iparunknak minden erővel arra kell törekednie, hogy saját tőkével dolgozzék, vagy legalább is a bankokkal csak hitelezési és nem érdekeltségi viszonyban álljon.

Az olcsó termelés tényezői: a munkabér, a szociális terhek és a termelés költségei. A munkabér leszorítását senki sem ajánlhatja, sőt inkább az ellenkezőjét — a józan határokig. Az elmúlt esztendő megmutatták, hogy a nagyobb munkabér és a több foglalkoztatás milyen fogyasztáscsökkentő hatással járnak. Arról mégis hiba volna megfeledkezni, hogy a magas munkabér egymagában nem oldja meg a problémákat, sőt a szociális vonatkozásukat sem. Bér és ár szoros összefüggésben állnak és előbbinek értékét is csak az adja meg, ha vele szemben az ár csökkenő vagy legalább is tartott irányzatú. Itt van tehát a határ mértéke is: a munkabérnek addig szabad emelkednie, míg az áralakulást meg nem zavarja. Itt említhetjük a szociális terheket is, melyek az utóbbi években számottevően megneheztedtek. Az elmúlt két év szociális intézkedései az ipar ilyennemű terheit mintegy hat százalékkal növelték meg. Ez számottevő tétel. Megállást mégsem lehet javasolni, s ha jórészt kiépültek is berendezéseink, állandó kiegészítésükre szükség van. A szociális haladás nemcsak az érdekeltek követelménye, hanem a társadalom vezető rétegeiben mindjobban átértzett lelki szükségesség is s ennek értékelését az ipar irányítói kellően végezték. Feltételezhetjük, hogy ha a logikai indokoltság vagy a korszellem e téren jogosult kívánságokkal lép fel, megvalósításuknak nem lesz akadálya. Itt ismételnünk kell, amit a szociális terhek és az ár összefüggéséről már elmondottunk, s ez egyszersmind az esetleg megvalósítandó újabb szociális intézkedések gazdasági értékelését is jelenti. Így tehát a termelés költség-tényezőinek csökkentése terén legkönnyebben hozzáférhető a tárgyi költségek (racionalizált gyártási eljárás, nyersanyagár, amortizáció stb.) olcsób-

bítása. Ezt minden erővel szorgalmazni kell, feltéve hogy nem jár munkaerő-megtakarítással. Sok módja van ennek s ha modem felkészültségű, olcsón termelő ipart akarunk, akkor mindent meg kell tennünk e cél érdekében.

Az árpolitika, amely a gazdasági életben mind nagyobb jelentőségre emelkedik, akkor lesz valóban eredményes, ha nem elégszik meg mechanikus árcsökkenéssel — ami ugyan maga is ösztönösen mérsékelheti a költségeket, — hanem elősegíti az ártényezők megjavítását, különösen ha közterhekről van szó. Sajnos ezen a vonalon mutatkozik a legkevesebb eredmény. Ha ismételten elismerjük is, hogy az államháztartás bevételét jelen körülmények közepette nem szabad csorbítani, utalnunk kell azokra az eredményekre (pl. a cukornál), melyek megmutatták, hogy a mérsékelt közteher is olcsóbb ár, a megnagyobbodó forgalom révén nagyobb adóbevételt jelenthet.

Ipari szervezetünk megjavítására tehát bőven vannak feladatok — itt csak a legfontosabbakat emeltük ki, —de talán még több az iparosítás terén. Iparunk teljes kapacitással dolgozik és nyersanyag gondokkal küzd. E helyzet egymagában is jelzi a további munka irányát. Nem szabad ugyanis megfélemlenünk arról, hogy a jelenlegi ipari foglalkoztatás magas foka csak részben tulajdonítható a tagadhatatlanul megnövekedett belső fogyasztásnak: jelentékeny szerepe van ugyanis benne a hadseregfelszerelési munkának. Ha tehát e program végére jutunk s e téren nem lesznek újabb feladataink, akkor az ipar ama kérdés előtt áll, hogy mivel foglalkoztassák? Ha nem tartunk is attól, hogy e helyzet rövidesen bekövetkeznék, a felvetett kérdésre mégis felelnünk kell. Az ipari fejlődés — bármennyire annak látszik is — nem rövidlejárátú elhatározások eredője. Alapos előkészítés szükséges ahhoz, hogy az eredmény is alapos legyen.

Ha tehát a fent jelölt lehetőségekre fel akarunk készülni, három út kínálkozik. Egyik a belső fogyasztás emelése, ami részben összefügg a mezőgazdaság jövedelmezőségével, munkabérgyének rendezésével és az általános életszínvonallal, aminek elérése a gazdaságpolitika, sőt manapság — ez talán hiba is — a nagy politika feladata. Az iparpolitika ezen a területen egymagában nem sokat tehet, legfeljebb megjelölheti a kivezető utat. Másik lehetőség az ipari kivitel fokozása, amire feltétlenül törekednünk kell. Iparcikk-kivitelünk oly csekély szerepet játszik még a világpiacokon, hogy megsokszorozása esetén sem zavarhatja a nagy ipari országok érdekeit. A magunk helyét mindig megtalálhatjuk az ipari világban, ha erre elhatározásunk és felkészültségünk megvan. A felkészültség egyik feltételét már említettük: árban, minőségben, feltételekben és szállítóképességben való helytállás, mit röviden versenyképességnek is nevezhetünk. Nem kevésbé fontos azonban a „világpiacban való gondolkodás” képessége. Iparvállalataink nagy része kiviteli vonatkozásban még mindig kicsinyesen, kényelmesen és rövidlátóan gondolkodik. Ha a belső piac több hasznot ígér, elhanyagolja a kivitelt. Ez megfelel a gazdaságos üzletvezetésnek, de csak ha csupán a jelenre gondol a vállalkozó. A külföldi piacok megszervezésével tagadhatatlanul számottevő költségeit nem szívesen vállalja, noha enélkül soha fejlett kivitelünk nem lesz. Ipari kivitelünket, bármily szépen fejlődik is, kevés nagyvállalat bonyolítja le s ettől iparunk zöme távol maradt, nem érdekli. Pedig iparunk létének az egyik legfontosabb tényezője. Semmiféle állami akció, szervezet ezt a munkát elvégezni nem tudja, legfeljebb támogatni. Az iparnak magának kell a munka nehezét vállalnia, esetleg megszerveznie, de mindenképpen teljesítenie. Végül a harmadik út a közmunkák biztosítása. Vitás sem lehet, hogy annyi az elvégzendő fontos közmunka Magyarországon, amennyi jelenleg kereteinket évtizedekre is foglalkoztatni tudja. Nem is ez a probléma, hanem a finanszírozás, amit ha sikerül megoldani

— a jelenlegi pénzügyi elméletek és gyakorlat mellett ez nem lehet kétséges, — akkor ezen a vonalon nehézség nem lesz.

Ha mindezt összefoglaljuk, arra a következtetésre kell jutnunk, hogy fogyasztási cikkek gyártó iparunk további fejlesztése egyelőre nem sürgető feladat. Ez persze nem jelenti, hogy ne létesülhetnének ilyen gyárak, csak éppen nem lehet célkitűzése, hanem legfeljebb velejárója a nagyobb iparosítási programnak. Lehet, hogy néhány év, különösen ha a fentebb jelölt utakat megjárja, e téren is kedvező változást hozhat. Megállapításunk csak a mostani helyzetre vonatkozik. Annál sürgetőbb azonban a belső fogyasztás növelésének, ipari kivitelünk fokozásának és a közmunkáknak előkészítése. Ha a hadseregfelszerelési program befejeztével az ipari munka zökkenésmentességét biztosítani tudjuk — ami valószínű — akkor ipari fejlődésünket is sikerül megkönnyíteni.

A már most megindítható további iparosítási program feladatkörét iparunk mai állapotának jellemzésénél a nyersanyag gondként megjelölt helyzet adja meg. Iparunk tényleg nyersanyagellátási gondokkal küzd, ami a mai nemzetközi helyzetben természetes is. A megoldás részben a külföldi nyersanyagok beszerzésének megfelelő és az egyéni munkát lehetőleg biztosító megszervezése, részben pedig a hazai nyersanyaggyártás megindítása. Ez az iparosítási program lehetősége. A nyers-, segédanyaggyártás a vegyészeti iparban, a fémkohászatban, továbbá a műanyagok előállítása az iparvállalatok, üzemek egész sorát hívhatja életre. Nemcsak új iparosítást jelentene ez a munka, hanem meglévő iparunk biztonságának kiépítését is. A magánkezdeményezés sajnos hiányzik, vagy csak nagyon vonakodva jelentkezik — ennek sok oka van — s az államnak meg kellene találnia a módot arra, hogy ezt a vállalkozási kedvet életre keltse. Vállalkozási kedv nélkül további iparosításról aligha beszélhetünk. A kedvezmények ehhez sokat segítenének, csak éppen a kedvezményeket mai időknek megfelelően kell is megszabni. Másik pedig a vállalkozás figyelmét e lehetőségekre felhívni, a célt, vagy ha így tetszik, programot kijelölni és megkedveltetni.

Még csak röviden megemlítjük, hogy az ipari fejlődést a mezőgazdaságnak is támogatnia kell megfelelő nyersanyagtermeléssel. E téren a sok programadás után is kevés a konkrét eredmény.

KECSŐ ISTVÁN